

Varianta B (religionistika) – český text k interpretaci

Všechny rituály – ať už lidské či zvířecí – se vyznačují neměnností, a je možné, že posvátno i nadpřirozeno vzniklo ze spojení slov s neměnností neverbálních rituálů prováděných živočichy, z nichž jsme se vyvinuli. Ať už je tomu jakkoli, liturgická neměnnost v každém případě posvátno i nadpřirozeno implikuje. Podívejme se na posvátno trochu blíže.

Již dříve jsem ukázal, že liturgie pokládáme za náboženské, jestliže v sobě zahrnují postuláty určitého typu. Příkladem může být židovská modlitba *Šema*: „Slyš, Israeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je Jediný.“ Jiným příkladem je tvrzení „Zemřelí předkové jsou vnímající bytosti“, které je předpokladem rituálů, při nichž domorodci na Nové Guineji slibují vojenskou podporu svým hostitelům. Tyto postuláty neodkazují k ničemu materiálnímu, a proto je nelze verifikovat ani falsifikovat; přesto jsou však pokládány za nezpochybnitelné. V mém pojetí je posvátnost vlastnost nezpochybnitelnosti, kterou kongregace připisuje postulátům, jež ze své povahy nejsou verifikovatelné ani falsifikovatelné. Jinými slovy, posvátnost je vposledku vlastností diskursu a nikoli předmětů, kterých se diskurs týká.

Podívejme se nyní na vztah posvátnosti k neměnnosti. Z hlediska teorie informací je rituál specifickým typem komunikace. Informaci lze formálně definovat jako to, co zmenšuje nejistotu. Její základní jednotkou je „bit“, odpovídající takovému množství informace, které umožní odstranit nejistotu mezi dvěma stejně pravděpodobnými alternativami. Je to víceméně odpověď na otázku typu ano/ne. Liturgie v tomto smyslu žádnou informaci neobsahuje, neboť je neměnná, a tedy žádnou nejistotu nezmenšuje. Je ovšem rozdíl mezi informací a významem, přičemž významem nulové informační hodnoty rituálu je *jistota*. Jinak řečeno, tvrdíme-li něco v rámci neměnného kánonu, dodáváme tomu jistotu, neboť neměnnost jistotu implikuje. Jistota a nezpochybnitelnost jsou úzce propojeny a jedním z důvodů, proč jsou nejzazší posvátné postuláty nezpochybnitelné, je právě jistota, s níž jsou pronášeny. Není to ale jediný důvod.

Jistota je vlastností, která náleží informacím nebo sdělením. Že je ovšem sdělení jisté, ještě neznamená, že se nad ním nikdo nepozastaví. Bude-li nějaké tvrzení zpochybněno, či nikoliv, nezáleží jen na vlastnostech tohoto tvrzení samotného, ale také na způsobu, jímž se k němu staví osoba, k níž toto tvrzení směřuje. Již dříve jsme ovšem ukázali, že účastnit se rituálu znamená přijímat sdělení, které je do něj zakódováno. Toto přijetí je nutným důsledkem účasti na neměnném řádu, který účastníci sami nezakodovali. Liturgická neměnnost tak nedodává jen jistotu sdělením, jež jsou do ní zakódována, ale také zaručuje, že rituální aktéři tato sdělení přijmou.

Posvátnost má sice zdroj v nejzazších posvátných postulátech, které typicky neodkazují k ničemu materiálnímu a týkají se bohů a jiných duchovních entit, zároveň se ale přelévá do dalších vět, které materiální pojmy obsahují a týkají se fungování společnosti: „Jindřich je král z milosti Boží“. „Přisahám ve jménu Božím, že budu mluvit pravdu.“ Právě spojení s nejzazšími posvátnými postuláty tedy zajišťuje správnost a přirozenost konvencí, legitimitu autority a pravdivost svědectví. Že budou domorodci na Nové Guineji svůj slib vojenské pomoci dodržovat, je zajištěno jeho vazbou na nejzazší posvátný postulát.

Povšimněme si, že posvátné a duchovní složky liturgických řádů se vyznačují větší neměnností než jejich složky sociální, což jim dodává větší jistotu, než jaká náleží jakémukoli aktuálnímu společenskému řádu. Společenský obsah liturgického kánonu má už tak dosti dlouhé trvání, a dává díky tomu lidem pevný řád, v jehož rámci může konkrétní společenské jednání fluktuovat. Odkazy k bohům a duchům se ovšem mění ještě méně, a proto představují věčný meta-řád, v jehož rámci se sociální řády mohou proměňovat. To má důležité adaptivní implikace, ty si však probereme jinde. Zde si spíše povšimněme, že ačkoli by koncepty posvátna a božství byly nemyslitelné bez jazyka, je stejně tak dobře možné, že jazyk a společenské řády v jazyce zakotvené by nemohly vzniknout bez pomoci posvátnosti. Již dříve jsme zmiňovali, že jazyk má řadu svých problémů: je mimořádně náchylný ke klamu, umožňuje mluvčím nahlédnout svévolnost společenských konvencí a dává jim možnost uvažovat o alternativách. Klam a alternativa jsou v jazyce hluboce zakořeněny a z jistého hlediska jsou zdrojem všeho zla. Přinejmenším představují značný problém pro lidskou společnost, která je zakotvena v jazyce. Pokud proto mají vůbec existovat slova, musí být ustaveno také *Slovo* – a toto Slovo je ustaveno právě neměnností liturgie. Je možné, že k jeho ustavení došlo fylogeneticky, když byly některé výrazy z nově vznikajícího jazyka dřívějších hominoidů začleněny do neměnnosti již existujících neverbálních rituálů, jež jsou ve zvířecím světě běžné.

Souhrnně lze tedy říci, že konvence získávají svou pravdivost, spolehlivost, správnost, přirozenost a legitimitu díky svému spojení s nejzazšími posvátnými postuláty. Pojmy pravdivosti, spolehlivosti, správnosti, přirozenosti a legitimacy mají úzký vztah ke konceptu nezpochybnitelnosti, který jsem identifikoval s posvátnem. Nezpochybnitelnost se pak pro změnu úzce pojí s jistotou a přijetím, stejně jako jistota a přijetí s neměnností. Neměnnost rituálu, která předchází vzniku jazyka, je základem konvencí, neboť jejím prostřednictvím jsou konvence nejen artikulovány, přijímány a legitimizovány, ale také posvěceny. Sám koncept posvátna vlastně vzniká z liturgické neměnnosti.

Varianta B (religionistika) – cizojazyčný text k překladu

Supposing that there exists a thing composed of two things and that one of these two things exists separately outside this compound thing, it follows necessarily that the other thing also must exist outside the compound thing. For if the existence of these two things had required that they exist only together, as do matter and natural form, one of them would not have existed in any way without the other. Accordingly, the fact that one of them exists separately is a proof for the absence of an obligatory mutual connection. Consequently the second thing, which enters into the compound thing, must necessarily exist separately. The following example for this may be adduced: if oxymel exists and honey likewise exists by itself, it follows necessarily that vinegar must exist by itself. After having explained this premise, I say: We find that many things are composed of a mover and a moved. I mean to say thereby that these things move other things, and, when moving the latter, are themselves moved by other things. This is manifest with regard to all the things that have an intermediate status as far as causing to move is concerned. Now we find that there exists a thing that is moved and does not at all cause to move; this is the last of the moved things. It follows accordingly that there must exist a mover that is not moved at all; this is the first mover. And inasmuch as no motion is possible in it, it is not divisible and not a body, and does not fall under time.

Wenn ein Ding vorhanden ist, das aus zwei Dingen zusammengesetzt ist, und auch das eine von den beiden (in dem zusammengesetzten Dinge vereinigten) Dingen außerhalb dieses zusammengesetzten Dinges für sich allein vorhanden ist, so ergibt sich daraus notwendig, daß auch das andere außerhalb dieses zusammengesetzten Dinges für sich allein vorhanden sein muß. Denn würde ihr Dasein bedingen, daß sie nur miteinander vorhanden sein können, wie der Stoff und die natürliche Form, so könnte eines von ihnen schlechterdings nicht ohne das andere vorhanden sein. Es muß somit das selbständige Dasein des einen als Beweis gelten, daß diese Bedingtheit nicht vorliegt. Also muß auch das andere notwendig vorhanden sein. Wenn z. B. der saure Honig vorhanden ist und der Honig für sich allein vorkommt, so muß unbedingt auch der Essig für sich allein notwendig vorkommen. Nachdem ich nun diesen Lehrsatz aufgestellt habe, sage ich: Wir sehen, daß viele Dinge vorhanden sind, die aus einem Bewegenden und einem Bewegten zusammengesetzt sind, nämlich die selbst andere Dingen bewegen, zugleich aber, indem sie diese bewegen, von anderen bewegt werden, was ja offenbar bei den Mitteldingen der Bewegung des Universums der Fall ist. Wir sehen aber auch, daß es ein Bewegtes gibt, welches schlechterdings nicht bewegt, nämlich das letzte Bewegte, und daraus folgt unwiderleglich, daß es ein Bewegendes gibt, welches sich durchaus nicht bewegt, nämlich einen ersten Beweger, und da bei diesem unmöglich Bewegung ist, ist er auch nicht teilbar, nicht körperlich und der Zeit nicht unterworfen.

Si l'on trouve une chose composée de deux choses (distinctes), et que l'une des deux choses existe isolément en dehors de cette chose composée, il faut nécessairement que l'autre existe également en dehors de cette chose composée : car, si c'était une condition nécessaire de leur existence de n'exister qu'ensemble, comme il en est de la matière et de la forme physique, aucune des deux ne pourrait, d'une façon quelconque, exister sans l'autre. Ainsi donc, l'existence isolée de l'une des deux étant une preuve de leur indépendance mutuelle, il s'ensuit nécessairement que l'autre aussi existera (isolément). Si, par exemple, l'oxymel existe, et qu'en même temps le miel existe seul, il s'ensuit nécessairement que le vinaigre aussi existe seul. Après avoir exposé cette proposition, je dis : Nous trouvons beaucoup de choses composées d'un moteur et de ce qui est mu, c'est-à-dire, qui meuvent autre chose et qui, en donnant le mouvement, sont mues elles-mêmes par autre chose ; cela est clair pour toutes les choses intermédiaires dans le mouvement. Mais nous trouvons aussi une chose mue qui ne meut point, et c'est la dernière chose mue ; par conséquent, il faut nécessairement qu'il existe aussi un moteur qui ne soit point mu, et c'est là le moteur premier. Puis donc que le mouvement, en lui, est impossible, il n'est ni divisible, ni un corps, et ne tombe pas non plus sous le temps.